

huzamát. Talán tovább is léphetünk. Aho-
gyan a Festetics György gróf iránti Ka-
zinczy-idegenkedésben (32) is szerepet
játszhatott az Árkádia-pör motívuma, úgy
a Debrecennel és persze Kecskeméttel
jelzett mezővárosi cívis-tudat harmadik
nagy példáját, Dugonics András szegedi-
ségét is szívesen vennénk. Annál is in-
kább, mert nemcsak a történeti drámát író
Katonának kellett viszonyulnia a *Bánk bán*
több helyén a történetíró Dugonics ősmag-
yar, mitologikus öntudatának hatásához,
hanem (természetszerűen) még jobban a
historiográfusnak, amint azt Katona Kec-
kemét-történetének terjedelmes idézete is
bizonyítja (75).

Ami már most a Berzsenyi- és a Kato-
na-jelenség különbségeit illeti – a kötetben
zömmel a párhuzamokról van szó –, azo-
kat az Orosz László „házi kiadójának”
tekinthető Krónika Nova frappáns módon
jelenítette meg: a címlapképpel, amelyre
sikerült megnyerni a mindig szellemes
megoldással előrukkoló Orosz Istvánt.
A mellérendelő cím fölött ugyanis együtt
látható Barabás Miklós 1835–1837 körül
festett, „hivatalos” akadémiai portréja
Berzsenyiről (J. Schorn bécsi piktor 1806
körüli, elefáncsontra festett miniatúrje
nyomán) és egy ismeretlen festő 19. szá-
zadközépi pasztelképe, Katona József

minden bizonnyal egyetlen hiteles ábrá-
zolása, amelyet éppen Orosz László hitele-
sített annak idején. Az viszont már a mai
magyar gyakorlatot minősíti, hogy miköz-
ben egyik kezével a kiadó kedvelt szerző-
jének szép és gondos megjelenési lehetősé-
get biztosít (örülünk például a két költő-
re vonatkozó teljes Orosz-bibliográfiának
a 101–102. oldalon, a jegyzetek megőrzé-
sének), másik kezével lefelejt egy ikonog-
ráfiai eligazítást a korántsem érdektelen
vagy közömbös címlaphoz.

Orosz László könyve amellet bizonyít,
hogy van értelme tanulmánykötet kiadásá-
nak még akkor is, ha nincs benne első
közlésű írás. Ehhez persze mindenképp
olyan szerző szükségeltetik, aki finom,
érzékeny elemzéseiben és nem mulékony
jelzőkben él kötetében. Nemcsak együtt-
és újraolvasni jó és élvezetes e tanulmá-
nyokat, de újak iránt is támad olvasói
igény. Orosz Lászlótól várhatunk, várhat-
nánk olyan elemzést, mint a drámaíró Ber-
zsenyiről szólót, miután megkaptuk tőle a
lírikus Katona újrakiadását (1991-ben).
Vagy kinek a tollából készülhetne jobb
áttekintés Horatius kedveltségéről és ér-
telmezéseiről a magyar poétikai gyakorlat-
ban a 19. század első felében, mondjuk Vi-
rág Benedektől Petőfi Sándorig?...

Kerényi Ferenc

JULES MICHELET: LEÇONS AU COLLÈGE DE FRANCE 1847

Publiées par Ambrus Miskolczi avec la collaboration de Imre Szabics

et Patrick Quillier, Budapest, Universitas Kulturális Alapítvány, 1999, 191 l.

(Europica Varietas: Série de documents et d'études de la Chaire de Philologie Roumaine
de l'Université Loránd Eötvös à Budapest).

A nagy francia forradalom eszméinek, a
„szabadság, egyenlőség, testvériség” gon-
dolatvilágának Jules Michelet, a klasszikus

értékű francia történetíró volt a legtisztább
megjelenítője. A „nép, nemzet, haza, em-
beri méltóság, jogszerűség, összetartozás”

s mindenekelőtt az „emberség” fogalmi az ő mélyen érzelmi ihletésű előadásában az olvasók, hallgatók erkölcsi élményévé váltak. Az 1840-es évek folyamán a Collège de France-ban tartott óráira sok százan jártak, könyveit ronggyá olvasták – a demokratikus liberalizmus ideái Michelet katedrájáról hatották át legmélyebben a francia (és nemcsak francia) közvéleményt. Vasvári Pál szenvedélyes kiállása 1847 novemberében a francia tudós mellett bizonyossága annak, hogy Michelet ideái jelzőtüzként fénylettek más országokban is.

Az *Europica Varietas* sorozat arra hivatott, hogy fontos, a népek megbékélését szolgáló történeti dokumentumokat adjon közre. Kezdő kiadványként Michelet-nek egy olyan értekezése jelent meg, amely annak idején függeléke volt a monumentális *Cours au Collège de France*-nak, s melyet a Román Tudományos Akadémia könyvtára őriz. E Miskolczy Ambrus gondozásában most közzétett függelék éppoly etikus és politikus töltésű, mint maga a nagy előadássorozat: a történetíró erkölcsére, utóbb az emberi nem jövőt alakító, hivatására kívánja ráeszméltetni a hallgatóságot.

Michelet magas kritériumokat állít történetész pályatársai elé. Azt kívánja, hogy a történetész önként vállaljon szegénységet. Legyen tudatában annak, hogy az ember gazdagsága belül van. Legyen független belülről – szabaduljon meg a formuláktól. Legyen szabad „kívülről” is, azaz legyen független minden párttól. Csupán az igazság érdekelje, a pártédek hagyja hidegen. A párthoz tartozás megbénítja a kezdeményezést és az ítélőerőt. Michelet szemében ugyanakkor a történetíró nem annyira a múlt sáfára, mint inkább a jövő utkövezője: a mester szerint feladata, hogy eltaszít-

sa, megvesse a bemutatott múltat. A történelem morálja az, hogy függetlenek legyünk tőle, s a jövő felé forduljunk. A régi partok arra valók, hogy elhagyjuk őket.

A történetíró-próféta 1847-ben minden pórússágban érzi és érzékelteti, hogy a fennálló világ meghaladott. Az ideál előttünk van – szögezi le több ízben –, el kell indulnunk feléje. S hogy megtaláljuk az ideálokat, a történészeknek azokat az embereket kell tanulmányozniuk, akik dolgoznak és szenvednek. Menjenek a nép közé, olvassanak az emberekben, tanuljanak munkájukból és fájdalmaikból. Sokkal többet fognak ezáltal tanulni, mint a könyvekből. „Az Isten a tömegben van” – vallja Michelet.

Mintául, előképül Voltaire-t és Rousseau-t ajánlja, kik újjá akarták formálni koruk társadalmát. E két ember művét azonban a forradalom előtt senki sem folytatta. Michelet diákjaitól várja a folytatást. Szerinte a nagy francia forradalom óta olyan rend létesült, amelyben nincs többé szabadság. Még kevésbé egyenlőség. Vissza kell hát térnünk Voltaire-hez és Rousseau-hoz egy ellenséges világ közepén. Az ő hitük folytatódjék az utódokban is. Az asztalt, amelyen Rousseau írt, Michelet a világ trónjának nevezi.

Az élet minőségének újjáformálására azonban csak új ember lehet képes. A törvények érvényesüléséhez emberek kellenek. Ezért a nevelés fontossága a francia történetész szerint óriási. A nevelés ne legyen uniformizált, előre gyártott szabályok szerinti – az emberiség egysége ugyanis tévképzet, csalóka álom. A nevelésben az általános humanitást össze kell egyeztetni a nemzeti különösséggel.

Megindító az a mélységes hit és bizalom, amellyel Michelet a jövőbe tekint,

amellyel az ember önmegvalósításában bízik. Ez a gondolkodásra, tetterre, szövetkezésre serkentő prófécia kis könyvének legfőbb értéke. „Ha ti istenek vagytok, teremtetek, bizonyítsátok be, hogy istenek vagytok” – hirdeti művének egy helyén. Zűrzavaros, eszmények iránt közömbös, az

életet csupán a múlt reprízeként felfogó korunkban nagyon jólesik Michelet „előre”-prófécijára. Hiszen hátha... Hátha neki lesz igaza, a tegnap és a ma süllyedéseért hátha megvigasztal a holnap?

Fenyő István

HORVÁTH KORNÉLIA: TÚHEGYEN. VERSÉRTELMEZÉSEK A KÉSŐMODERNség MAGYAR LÍRÁJA KÖRÉBŐL

Budapest, Krónika Nova Kiadó, [1999], 197 l.

A jelenkori irodalomértés egyik fő kérdése: lehet-e közös nyelvelméleti alapra helyezni, összeegyeztethető-e az interpretáció és az analízis, a hermeneutikai alapozású recepcióesztétika és a formalista, strukturalista, tehát a hagyományos értelemben vett poétikai szövegértelmezés. Mert míg a hermeneutika a jelentés meghatározására irányul, addig a poétika leíró jellegű, a nyelvi entitásokat formális jelleggel, tehát szemantikától függetlenül igyekszik leírni.

Elméleti alapvetés szempontjából központi kérdése ez Horváth Kornélia első önálló könyvének is. A szerző „a két irodalomelméleti »irányzat« vívmányainak szintézisét a *diszkurzív poétikai* interpretációban” (21) látja megvalósíthatónak. Azt az összefüggő elméleti keretet és elemzési gyakorlatot, melynek tanulságait a szerző hasznosítja, Kovács Árpád önálló szemléletet és módszert képviselő munkáiból ismerhette meg a hazai irodalmi gondolkodás.

A könyv alcíme öt szerző verseinek elemzéseit fedi: József Attilától, Pilinszky Jánostól egy, Weöres Sándortól három, Nemes Nagy Ágnes-től és Petri Györgytől szintén egy-egy művet értelmez; tehát

egész életművek helyett a szövegek szemantikai univerzumának feltárása érdekében az egyes szövegek nyelvi szerveződését vizsgálja a dolgozat.

Bár a felsorolt költőket a magyar irodalomtudomány a lírai jelnyelv megújítói-ként tartja számon, a szerző tárgyválasztása első pillanatban indokolatlannak tűnhet, hiszen az „itt tárgyalt szerzők egy horizontba tartozása nem indokolható olyan fogalmakkal, mint a hermetizmus, tárgyiasság vagy mitologizáló költészet”. Ami „eltérő és egyedi poétikai arculatuk” ellenére mégis egy paradigmába sorolja a vizsgált szerzőket, az „a nyelvhez való viszony rokon volta” (8). A dolgozat – szem előtt tartva azt, hogy a klasszikus és a későmodernség lírai paradigmája közti különbség a líra jelnyelvének vizsgálata mentén írható le – annak tisztázásához szeretne hozzájárulni, miben is áll ez a versnyelvi fordulat. A dialogicitás elvét gyakorlati síkon is valló szerző szerint a paradigma kezdetét József Attila, végpontját Petri György jelöli ki.

A szerző az egyes alkotók esztétikai tárgyú írásait vizsgálva arra a következtetésre jut, miszerint nyelvszemléletük közös vonása, hogy a „verset a költők mint *kelet-*